

Виншан ХЈУ ОДН

ПОЕЗИЈА КАО ИГРА ЗНАЊА

Песник је пре свега особа страствено заљубљена у језик. Не знам да ли је та љубав неки знак његовог поетског дара или сам дар – јер ми не одлучујемо да се заљубимо, то се деси – али је сигуран знак који указује да ли је неки младић потенцијални песник или не.

Ако на питање »Зашто желите да пишете поезију?«, тај младић одговори »Желим да кажем неке важне ствари« онда он није песник. Уколико пак одговори »Волим да нижем речи и послушкујем оно што говорим« онда ће можда постати песник.

Т. С. Елиот је у једном есеју рекао да млади песник не обећава ако су му идеје или емоције оригиналне већ ако уме да их изрази. Оно о чему млади писац пише је по правилу безначајно, стил му је тек у повоју али он ипак исприча то што има.

У првим фазама развоја и пре него што пронађе свој стил, песник је веран са језиком и као сваки младић који се удвара сасвим је у реду да буде кавалер и слуга, да носи поклоне, мири се са најситнијим каприцима своје вољене, али када једном докаже своју љубав и када га драга прихвати, ствари се мењају. Када се ожени он мора да буде господар у кући и одговоран за однос у породици.

Песник је отац који ствара песму а језик је мајка која је рађа. Песник ту, на први поглед, нема баш много посла, за разлику од језика, али мора се имати на уму да је песник, као и супруг, а не језик, одговоран за успех брака који се разликује од оног природног по томе што у овом односу љубав не води без осећања љубави и што нема случајне трудноће.

Песници су, као и супрузи, добри, лоши и индиферентни. Неки су викторијански тирани којима је језик отирач за ноге, неки су грозни папучићи, некима је досадно а неки су неверни. Свима су заједнички периоди напетости, свађалачког расположења, мрзовољног ћутања а многи се разведу после неколико страствених година.

Вековима су многа помагала за рад као алкохол, кафа, дуван, бензедрин, уношена у менталну кухињу али су ови механизми веома сурови, могу да повреду кувару и стално их треба обнављати. Писање поезије у 20-ом веку нове ере је исто као и у 20-ом веку пре нове ере – скоро све се мора урадити ручно.

Риме, метри, облици строфе, итд. су као слуге. Ако господар може да задобије њихову љубав и ако је довољно чврст да заслужи њихову

поштовање, резултат ће бити сређено и сређно домаћинство. Ако је тиранин, даће им отказ, ако нема ауторитета они ће постати немарни, дрски, непоштени и почеће да пију.

Песник који пише слободне стихове је као Робинсон Крусо на пустом острву; он сам мора да кува, пере, пегла, крпи, итд. Мушкарац који је овако независан може да створи нешто оригинално и импресивно али је пре изузетак него правило. Чешће се дешава да живи у нареду, међу празним боцама на прљавом поду и прљавим чаршавима на ненамештеном кревету.

Милтон интуитивно оптужује самог себе у »Оди рођењу« да неоправдано прецењује важност песника. Када би после Пада човек постао свестан разлике између добра и зла онда би му инкарнација помогла да схвати разлику између озбиљности и фриволности и он би истерао ђавола из свега. Док се то не деси, могло би се рећи да само деца, тј. они код којих још није сасвим развијено осећање за добро и зло, могу да се играју. Одрасли су морали озбиљно да схвате фриволност, тј. да претворе игре у магију па стога никад нису могли искрено да уживају у њима јер би се увек бринули да ли магија делује и тог тренутка.

Постоје две теорије о поезији. Једна поезију представља као магично средство за покретање пожељних емоција и потискивање нежељених у себи и другима, док је за другу поезија игра знања, рађање спознаје о емоцијама и њиховим скривеним односима тиме што се именује.

Прво становиште су заступали стари Грци а сад су их заменили МГМ, Агит-Проп и сва светска публика. Они греше. Како нису правили разлику између озбиљности и фриволности стари Грци су помешали уметност и религију, али су ипак створили велика уметничка дела. Ово је било могуће јер су они као и сви пагани у ствари били лакомислени људи који ништа нису озбиљно схватили. Њихова религија је била војнички живот.

Али ми, било да смо хришћани или не, не можемо побећи од своје савести у погледу тога шта је озбиљно а шта не. Сходно томе, ако уметност посматрамо као магију ми не стварамо велика уметничка дела већ само непоштени и неподношљиво озбиљан и досадан Агит-Проп за хришћанство, комунизам, слободно предузетништво или нешто друго.

Како могу да знам шта мислим док не знам шта ћу рећи? Неки песник напише »Пријатан корен кестена« а затим то промени у »Обичан корен кестена«. У овој промени речи се не ради о замењивању једне емоције другом или појачавање исте, већ о откривању тога шта је емоција. Она остаје непромењена али је треба препознати као и телефонски број који је тешко запамтити: »8357. Не, није. 8557, 8457, не, на врх ми је језика, сачекај мало, сетио сам се, 8657. Јесте, то је«.

Постоје догађаји за које је довољно да их објави један телеграм агит-пропа или их пренесе једна фотографија у магацину Лајф, а који пробуде тако јасне и једноставне емоције, да је о њима немогуће дати поетски коментар. Особи која чита гомилу безвредних стихова инспирисаних на пример масакром у Лидису, сам се по себи намеће закључак да је оно што је највише мичило стихотворца осећање кривице што тај догађај није изазвао ужас у њему. Може ли се написати добра песма са таквом темом? Вероватно. То би, међутим, била песма у којој нема

осећања, песма која каже да је песник пошто је прочитао ту вест, исто као Ви и ја, драги читаоче, наставио да мисли о својој слави или ручку, или колико му је драго што није једна од жртава.

Хришћанство познаје само један предодређени живот као што су животи митских хероја из грчке трагедије. Овај живот није а) ни миг б) ни трагедија. Шта више, естетске вредности немају никакве везе са његовим ритуалним представљањем. Сасвим је неважно да ли је миса добро или лоше служена.

Аристотелова идеја о катарзи, уколико сам је добро разумео, није истинита. Катарзу не рађају велика уметничка дела, она настаје после гледања борбе бикова, професионалних фудбалских утакмица¹⁾, лоших филмова, а за оне који то могу да поднесу ту су и огромни слетови у којима 10.000 девојака својим телима формира националну заставу.

Када би уметност била магична онда би љубавне песме биле талисмани који би Злобну вилу натерали да човеку да кључ патентне браве. У том случају би и боца шампањца била веће уметничко дело од сонета.

Девојка којој момак пише љубавне песме би требало да буде опрезна. Можда је он заиста воли али једно је извесно: док јој је писао песме он није мислио на њу већ на своја осећања према њој а то је сумњиво. Нека се присети како је Св. Августин изразио своја осећања према умрлој особи коју је много волео: »Радије бих изгубио пријатеља него се лишно свог болак«.

Сви се у дну душе слажу са Бодлером који каже: »Увек ми се чинило да је бити корисна личност нешто особито страшно«, јер, субјективно, бити користан значи не радити оно што желиш већ оно што други траже од тебе. У исто време свакога је срамота да јавно призна како је бескорисна особа. Тако ако на железничкој станици неки песник започне разговор са неким човеком и овај га запита: »Чиме се бавите?« песник ће брзо рећи: »Ја сам учитељ, пчелар, продајем алкохолна пића«, јер би истина прозоровала сумњичаву и неугодну тишину.

Прошла су времена када је велики уметник имао радну собу са огромним столом од махагонија на којем се свакодневно мења упијач, са неким бистама, и зидовима на којима се налазе полице пуне узбучених књига од којих је једна резервисана за примерке дела у кожним повезима самог великог уметника. Од сада па надаље песник ће бити срећан ако може да за неколико сати украде дневну собу или чопшак кухињског стола да на њему држи своје папире. Све, почевши од меких теших и великих радних столова менаџмент ће резервисати за највеће лажове.

Прошла су и времена салона и кафеа у којима се окупљала одабрана група побуњеника ентузијаста. Нема више разних покрета, манифеста. Сваки песник постоји само за себе. Ово не значи да се он, усамљен, у неком кутку потајно љути. Напротив, он може имати богатији друштвени живот него раније али не као песник већ као сусед. Када је таленат у питању он је сам и никоме се не придружује а најмање песницима, својим савременицима.

1) У питању је амерички фудбал (прим. прев.)

Песникова идеална публика су лепотица са којом спава, моћници који га позивају на вечере и одају му државне тајне и колеге песници. Публика коју добија чине кратковиди наставници, бубуљичави младићи који обедују у кафетеријама и колеге песници. Ово значи да песник, у ствари, пише за своје колеге.

Математичари су прави срећници. Они оцену свога рада добијају само од себи равних а критеријум је тако висок да нико не може бити оцењен боље него што заслужује. Ниједан благајник на каси не пише чланке за »Санди Тајмс« у којима се жали на неразумљивост модерне математике и неповољно је упоређује са старим добрим временима када су математичари били задовољни да лепе тапете у асиметричним собама или пуне калу водом док је истовремено одводна цев отворена. Математичар је бољи и добија место на неком државном универзитету чак и када инжењери или физичари повремено успеју да његове једначине употребе у разорне сврхе.

Песник може гајити много врста самољубља сем оног које поседују социјални радници: »Сви ми на земљи постојимо да бисмо помагали другим људима. Због чега су овде и други људи, не знамо«.

Страшно ми је драго што је најбудаљистију примедбу о песницима дао песник чије дело презирем. То његово »непризнати законодавци света« ме јако подсећа на тајну полицију.

Пророк каже људима: »Тако рече Господ«, песник се прво обраће Богу речима: »Госпode, мислим ли то што кажем?«, а онда човеку: »Мислиш ли ти оно што и ја?«, а агит-проп човеку каже: »Ти мислиш оно што ти ја кажем и до ђавола с Богом који је, чак ако и постоји, труо од либерализма«.

Од сада па надаље ће једина популарна уметност бити нешто попут комике коју негују Гручо Маркс или Ли'л Абнер на пример, што се неће допасти менаџменту. Без обзира на све разлике које их деле, интелектуалци и ини који то нису, имају једног заједничког непријатеља, ЗАКОН, како Ђожански тако и световни, који је предмет свих комедија, а који менаџмент не може да промени. Оно што није комедија ће бити или интелектуална или популарна уметност или офисијелна магија.

Сваки песник ће се отрезнити ако чита последњу страну књижевног додатка у »Санди Тајмсу« где читаоци настоје да открију песме које им много значе. Тада је песник присиљен да схвати како она дела која већина људи цени као магичне талисмани у невољи, нису његова, чак ни Дантеова ни Шекспирова, већ ужасни кич, гротескно лоши стихови које су неке младе даме објавиле у локалним новинама а који су милионе људи утешили у тренуцима агонија, депресија, јада, болних губитака, и можда спасли од очајања, док је поезија, беспомоћна и неспособна да било шта учини, немо посматрала.

Стари Грци и Римљани су били опседнути застрашујућом лажи да влада и уметници имају сличну делатност: људи су средство помоћу којег даровити политичар ствара добро друштво као што даровити песник ствара добру песму у једном језику. Због те заблуде човечанство и дан данас пати.

Оно друштво које би било као песма и које би отелотворило све естетске вредности лепоте, реда, економичности и субординације детаља

у целокупни утисак, би било ужасна воћна мора, засновано на селективном одабиру, одстрањивању физички и ментално неподобних јединки и апсолутној покорности лидеру, док би се бројна класа робова држала у подрумима.

Песник напише:

Сидро високо као јарбол урања кроз распуклину

то промени у

Сидро урања кроз полузатворене пролазе

затим у

Сидро урања међу стогове сена

и коначно у

Сидро урања кроз спратове цркве.

Распуклина и полузатворени пролази су ликвидирани а стогови сена су депортовани у другу строфу.

Сви песници обожавају експлозије, олује, торнада, велике пожаре, рушевине, призоре спектакуларних крвопролића. Поетска имагинација није због тога уопште пожељни елемент у карактеру главе државе.

Лепа је и демократска идеја да свако може да буде председник, али је глупост говорити о даровитом политичару или о политици као професији. Добар политичар би требало да буде неко ко воли свог суседа, а уз Божију помоћ, то може свако ако жели.

Да је Бог био песник или да је озбиљно схватао поезију, па чак и науку, никада човеку не би подарио слободну вољу.

Древно празноверје да је опасно волети песника можда и није без основа. Ако добије прилику песник је можда у већем искушењу него други људи да се окани своје старе, невинне игре којом се уз помоћ речи представља као Бог да би се латио много узбудљивије, али забрањене игре, стварања човека, која увек почиње дивним заносом, а пре или касније, увек завршава бледим лицима и фаталном несрећом.

Живот му је био као песма. Ако је било тако, био је велики нитков који је врло рано у животу себи рекао: »Истражићу сваку могућност да згрешим а онда ћу се покајати на самрти«. Фауст? Баш тако. Гете је био интелигентнији од Марлоа али је Марло имао више здравог разума. У најмању руку знао је да Фауст иде у пакао. Фауст је проклет не зато што је згрешио, већ зато што је направио споразум са ђаволом тј. он је као и песник планирао живот грешника унапред.

Неинтелектуалац каже: »Ја не волим поезију. Захтева и сувише напора да би се схватила а бојим се да ми уопште не би било пријатно када бих сазнао оно што тачно осећам«. Он, наравно, није у праву али ипак не грешити толико као интелектуалац кога таленти онемогућују да боље схвати поезију и који се, пошто сазна шта осећа, уопште не осећа непријатно већ је, напротив, заинтересован за то.

Орфеј који покреће стене није архетип песника већ Гебелса, а Нарцис је архетип не песника као таквог већ песника који губи душу због поезије.

Грци су, као естетичари, били наивни психолози. Нарцис се заљубљује у свој одраз на води не зато што је тај лик леп него зато што је као он сам. У каснијој верзији мита он је хидроцефалични идиот који сав усхићен гледа у језерце и говори: »Ово на мени изгледа добро«. У једној другој, софистициранијој верзији, Нарцис није ни леп ни ружан већ

апсолутно обичан човек који свом лику стално поставља исто питање: »Да се ми нисмо негде срели?« уместо да му се обраћа декларативним »Волим те«.

Свет је данас толико јадан и деградиран да не знам како би песник с разлогом одбио нечију молбу која би гласила: »За име Бога, престани да певушиш и мумлаш и пристави воду или донеси завоје, пацијент умире«. (Постоји, наравно, неки унутрашњи глас који баш ово каже многима од нас, а наш једини одговор је да се претварамо да страшно лоше чујемо). Али то нико не каже. Самозвана, нестручна медицинска сестра каже: »Престани да мумлаш овог момента и певај пацијенту песму због које ће се заљубити у мене. За узврат ћу ти дати више болова за храну и пасош« а јадни пацијент у делиријуму виче: »Молим вас, престаните да мумлате и певајте ми песму којом ћете ме уверити да више немам болове и да сам савршено добро. За узврат ћу вам дати стан у Њу Јорку на врху зграде и ранч у Аризони«.

Песник на такве захтеве и мито само може да се моли Богу да увек има храбрости да исплази језик, и као Олаф, савесни противник рата у Камингсовој поеми каже: »Постоји неко с. Нећу да једем« и тихо настави да певуши у себи.

Преведено из: Contemporary American Thought, edited by Johnson, Edvard Warren, Free Press, New York, 1968.

Превела
БИЈАНА ПЛАНИЋ